

УДК 339.9:330.34

Н. М. Рябець,
к. е. н, доцент кафедри міжнародного менеджменту,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана", м. Київ
І. В. Тимків,
к. е. н, доцент кафедри міжнародного менеджменту
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана", м. Київ
І. В. Дворник,
асистент кафедри міжнародного менеджменту
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана", м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

N. Riabets,
Ph.D, Associate Professor of International Management, SHEE "Vadym Hetman Kyiv National Economic University", Kyiv
I. Tymkiv,
Ph.D, Associate Professor of International Management, SHEE "Vadym Hetman Kyiv National Economic University", Kyiv
I. Dvornyk,
Assistant Professor of International Management, SHEE "Vadym Hetman Kyiv National Economic University", Kyiv

THE SPECIFIC FEATURES OF THE SOCIALIZATION OF GLOBAL ECONOMY

В умовах глобалізації під впливом політичних, економічних, науково-технологічних, соціально-культурних факторів світове господарство стає все більш інтегрованою соціально-економічною системою. Сучасними ключовими тенденціями глобального економічного розвитку країн є: транснаціоналізація національних економік та збільшення їх взаємозалежності; посилення регіональних та субрегіональних інтеграційних процесів; формування глобального інституційного середовища економічної діяльності; формування глобального ринку фінансів, товарів і послуг; формування глобального інформаційного простору; послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики; загальноцивілізаційний прогрес завдяки глобальній доступності ресурсів та технологічно-управлінських інновацій; формування метаспростору в умовах утворення та функціонування транснаціональних фінансових телекомунікаційних та інших мереж; тяжіння суб'єктів світової економіки до єдиних цінностей, принципів, стандартів функціонування; забезпечення здійснення будь-якого виду діяльності в реальному масштабі часу; перетворення знання на головний елемент суспільного багатства; імплементація та домінування в міжнародних та національних практиках універсальних ліберально-демократичних цінностей, в першу чергу пов'язаних із забезпеченням прав людини; нерівномірний та нееквівалентний розподіл витрат і доходів на глобальних ринках; соціалізація світової економіки.

In the context of globalization under act of political, economic, scientifically technological, social and cultural factors a world economy becomes more integrated socio-economic system. Current trends in key global economic development is: transnationalization of national economies and increase their interdependence; strengthening regional and sub-regional integration processes; formation of global finance market, goods and services; formation of a global information space; weakening the capacity of national states on the formation of an independent economic policy; global civilization progress through the global availability of resources and technological and managerial innovation; formation metaspace in terms of formation and functioning of transnational financial and other telecommunication networks, tendency of actors of the global economy to common values, principles and standards of operation; there is the providing the implementation of any activity in real time; transformation of knowledge into the main element of social wealth; implementation and domination in international and national practice universal liberal democratic values, especially related to human rights; uneven and unequal distribution of costs and revenues in global markets; socialization of the global economy.

Ключові слова: глобалізація, соціалізація глобального розвитку, імперативи глобального розвитку, політичні імперативи, науково-технологічні імперативи, інформаційні імперативи, культурні імперативи, імперативи людського розвитку, соціально-економічні імперативи.

Key words: globalization, socialization of global economy, imperatives of global development, political imperatives, technological imperatives, informational imperatives, cultural imperatives, imperatives of human development, social — economical imperatives.

ВСТУП

У сучасних умовах глобального розвитку все більшого значення в регулюванні світогосподарських відносин набувають імперативи глобального розвитку,

які являють собою обов'язкові, об'єктивно зумовлені принципи поведінки суб'єктів глобальної системи, напрями, форми і методи господарювання, механізми, інструменти і засоби їх реалізації, що мають обов'язко-

вий характер і використовуються в межах створеного правового поля, що відбиває суспільні глобальні інтереси. Ключовими сучасними імперативами глобального розвитку є: політичні, науково-технологічні, інформаційні, культурні, екологічні, соціально-економічні, імперативи людського розвитку.

Саме тому дослідження провідних наукових економічних шкіл орієнтовані на виявлення імперативів глобального розвитку та обґрунтування моделей оптимальної системної взаємодії з виокремленням не тільки позитивних впливів і наслідків глобалізації, а й все більш руйнівних її проявів у різних контекстах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДЖЕРЕЛ І ПУБЛІКАЦІЙ

Соціально-економічна обумовленість сучасних глобальних трансформацій знаходить своє відображення в працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, зокрема вчених: Е. Азроянца, М. Делягіна, В. Іноземцева, Д. Каллео, Е. Кочетова, Т. Левітта, Н. Моїсеєва Л. Антонюк, О. Білоруса, А. Гальчинського, І. Каленюк, І. Школи та ін. Проте перманентні динамічні середовищні зміни та поглиблення глобальних суперечностей стимулюють нові дослідження в сфері соціалізації глобального розвитку, спонукає до пошуків обґрунтованості у дослідницьких узагальненнях, прогнозів щодо практичного використання наукових висновків та рекомендацій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Сучасні світогосподарські трансформації та поглиблення глобальних протиріч знецінюють інструментарій ефективного реагування держав на зміни параметрів соціально-економічного їх розвитку, коли глобальна конкурентоспроможність країн та регіонів визначається не стільки інноваційністю і структурно-збалансованою економічною моделлю, скільки здатністю до самостабілізації, внутрішньої консолідації і пошуку оптимальних форм взаємодії. В таких умовах особливо актуальними є наукові дослідження в сфері соціалізації глобального розвитку, що в свою чергу підвищує обґрунтованість дослідницьких узагальнень, прогнозів щодо практичних висновків та рекомендацій.

У зв'язку з цим, метою даної статті є дослідження імперативів соціалізації глобальної економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Глобалізація економічного розвитку пов'язана з невідворотною соціалізацією бізнесу, тобто потребою все більш ретельного врахування його соціальних аспектів. Мова йде про людський фактор функціонування глобальної економіки, а саме: збереження умов для існування людства на планеті, усунення наростаючих асиметрій та попередження нових нерівномірностей у розподілі та використанні споживчих благ, розвитку різноманітних здібностей людини і т.д. Необхідно зазначити, що соціалізація глобальної економіки проявляється також в соціальній переорієнтації виробництва та гуманізації трудової діяльності. Все більшого значення набуває людський фактор суспільного розвитку і відповідно зростання ролі соціального чинника в економіках усіх цивілізованих країн. Тенденції соціалізації пов'язані з формуванням постіндустріальної економіки,

з підвищенням ролі людини, її духовно-моральних якостей і цінностей, здібностей, знань, досвіду у виробництві, які дозволяють їй активізувати свою діяльність та визначити місце в економічній системі. Відбувається переміщення акцентів переважно з інтересів держави на інтереси індивіда.

Таким чином, соціалізація глобальної економіки стає ключовим імперативом глобального розвитку.

Для виявлення напрямів та механізмів соціалізації глобальної економіки розглянемо природу та склад імперативів глобального розвитку.

На етапі якісних структурних трансформацій світогосподарської діяльності рушійною силою глобального розвитку стає система імперативів, яка включає: політичні; науково-технологічні; інформаційні; культурні; екологічні; імперативи людського розвитку та соціально-економічні.

Аналізуючи склад сучасних імперативів глобального розвитку, необхідно в першу чергу відмітити, що політичні імперативи глобального розвитку передбачають трансформацію уніполярної моделі світоустрою, в якому спостерігалось домінування США як лідера економічних і технологічних процесів, у поліполярну модель з посиленням ролі регіональних інтеграційних блоків і нових центрів світового економічного суперництва (Китай, Індія, Росія, країни близькосхідного регіону).

У свою чергу, науково-технологічні імперативи глобального розвитку передбачають прискорення науково-технічного прогресу країн через їх залучення до процесу розроблення ключових інновацій та їх комерціалізації [7, с. 87].

Щодо глобальних інформаційних імперативів, то основною їхньою закономірністю є феномен інформаційного глобалізму, який перетворює інформацію на найважливіший економічний ресурс та спонукає країни до масового впровадження в усі сфери людської життєдіяльності інформаційних технологій. Стимулюється осмислення глобалізаційних процесів у парадигмі "інформаційного суспільства", "нової економіки", "віртуальної економіки".

Щодо культурних імперативів, то тут слід зазначити, що логіка глобалізаційних процесів у галузі культури підкоряється іншим законам, аніж в економіці, політиці, фінансовій сфері. Це пов'язане з тим, що якщо гомогенізація, універсалізація цивілізаційного матеріального компонента можлива, то у сфері духовного стримування досить проблематична. Єдиним можливим засобом взаємодії культур у сучасному світі стає діалог, тобто рівне партнерство, де як логіка розуміння іншого виступає принцип додатковості [5, с. 19].

Щодо екологічних імперативів, то вони являють собою обов'язкові, об'єктивно зумовлені принципи екологічного поводження, напрями, форми і методи господарювання, механізми, інструменти і засоби їх реалізації, що мають обов'язковий характер і використовуються в межах створеного правового поля, що відбиває суспільні інтереси [4, с. 273].

Доцільність виділення імперативів людського розвитку пов'язана з тим, що на сьогоднішній день концепція людського розвитку стала одним з найкращих гуманітарних надбань людської цивілізації. Вчені вважають, що зростаюче значення та ролі людського капіталу на

етапі розбудови економіки знань, змінюють не лише економіку, а й усі сфери суспільного буття. Нова роль людини та її якостей, що формують людський потенціал, зумовлюють потребу посилення гуманізації та соціалізації економіки і суспільства. Це в свою чергу обумовлює необхідність зміни державних пріоритетів. Реальністю багатьох зарубіжних країн, які успішно розбудовують "економіку знань" ("нову економіку"), є вагомий здобутки у створенні передумов для розвитку людського капіталу [3, с. 44—45].

Щодо імперативів соціалізації глобальної економіки, то вони генеруються безпосередньо під впливом середовища соціально-економічного розвитку, яке, в свою чергу, включає три складові: модифікацію умов та мотивацій трудової діяльності, професійний розвиток працівників, відтворення робочої сили.

Концепція зазначеної тріади формування імперативів соціалізації глобальної економіки полягає у тому, що саме вони пов'язують між собою економічну та соціальну сфери країн і світу в цілому. Адже економіка являє собою взаємопов'язану сукупність галузей матеріального виробництва та невиробничої сфери, ключовою ланкою яких виступає працівник. Завдяки діяльності працівників на підприємствах створюються матеріальні блага та послуги, які використовуються для задоволення потреб у соціальній сфері не тільки працівників, а й інших членів суспільства. Таким чином, трудова діяльність, що ґрунтується на використанні професійних здібностей працівників, забезпечує не лише відтворення потенціалу самих працівників, а й задоволення різноманітних потреб усіх верств населення, що і становить суть функціонування соціальної сфери. Ось чому соціально-економічні імперативи формуються саме у зазначених трьох ключових сферах діяльності людей: власне трудовій діяльності, розвитку професійних здібностей працівників та розширеному відтворенні робочої сили.

У свою чергу, трудова діяльність являє собою цілеспрямовану діяльність людей зі створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб окремої людини, підприємств і суспільства в цілому [1, с. 755], яка потребує певної мотивації, тобто стимулів окремої людини чи групи людей до дій, спрямованих на досягнення цілей підприємства [1, с. 344].

Щодо розвитку професійних здібностей працівників, то зв'язок між інвестиціями в розвиток працівників і динамікою економічного зростання підтверджується численними дослідженнями. Так, за оцінками, виконаними на даних 58 країн, підвищення загальної освіти за один рік може призвести до зростання ВВП на 3 % [7, с. 283].

Інвестиції в освіту забезпечують підвищення продуктивності факторів виробництва. Вищий рівень писемності дозволяє робітникам засвоювати передову технологію, активніше виявляти творчу ініціативу. Хоч ТНК не чинять прямого впливу на функціонування системи середньої освіти, все ж іноді вони змушені організувати або фінансувати курси початкової освіти для персоналу, який працює в них.

Нарешті завершальною ланкою тріади генерації глобальних соціально-економічних імперативів виступає складний процес відтворення робочої сили, якому притаманні ряд особливостей в сучасних умовах. По-пер-

ше, цей процес усе більше перетворюється у розвинутих країнах і транснаціональних корпораціях на складну і різноманітну діяльність з управління людськими ресурсами [2, с. 81].

По-друге, завдяки новим поглядам на відтворення робочої сили в рамках концепції людського ресурсу в розвинених країнах були обґрунтовані новітні підходи до нарощування конкурентоспроможності національних економік. Йдеться про усвідомлення вирішальної ролі освіти в економічному розвитку країн, посилення прямої взаємозалежності між розвитком людини і підвищенням продуктивності праці, підвищення рівня ефективності функціонування невиробничої сфери і т.д.

По-третє, відтворення робочої сили в умовах постіндустріалізму пов'язується із суттєвою зміною соціальної структури суспільства, критеріїв оцінки якості життя, поширенням практики соціального партнерства. Жорстка класова структура індустріального суспільства у розвинених країнах не зникає, однак поступово позбавляється антагоністичного характеру і доповнюється формуванням різноманітних професійних груп і посиленням взаємозв'язків як всередині груп, так і між ними.

Серед показників якості життя зменшується значення матеріально-фінансових індикаторів, однак зростає роль обсягу отриманих індивідумом спектра соціальних послуг: освітніх, медичних, мистецько-культурних, що стають не тільки необхідними, а й доступними для все більш широких верств населення. Нарешті соціальне партнерство стає все більш дієвим інструментом розв'язання гострих соціальних проблем та реалізації сучасної соціальної політики, забезпечення ефективної взаємодії провідних соціальних сил з урахуванням їхніх інтересів.

Дослідження взаємодії імперативів та середовища глобального розвитку дозволяє визначити форми соціалізації глобальної економіки.

У сучасних умовах імперативами (формами) соціалізації глобальної економіки являються: інтелектуалізація праці, віртуалізація трудової діяльності, професіоналізація та саморозвиток працівників, економічна демократизація.

Інтелектуалізація праці являє собою використання різноманітних інновацій в трудовій діяльності та посилення її творчого характеру.

Вважають, що інтелектуальна праця є постійною діяльністю, що характеризується методологічними і методичними розробками, новими ідеями, дослідженнями, комбінуванням, удосконаленням, винахідливістю, цим самим стимулюючи прогрес та інтенсифікацію виробництва й гальмуючи об'єктивну дію закону спадної віддачі ресурсів [6, с. 41].

В умовах глобального розвитку все більшого впливу набувають наступні закономірності трудової діяльності: структурні зрушення професійно-кваліфікаційного складу працівників унаслідок науково-технічного розвитку світової економіки, старіння робочої сили та все ширше залучення до роботи жінок, а також посилення ролі корпоративної культури та впливу крос-культурних характеристик на процес спільної праці та її результатів. Найбільш дієвим імперативом опанування зазначених закономірностей стає віртуалізація праці, яка являє собою відокремлення робочих місць окремих працівників від компанії за обопільною згодою з керівництвом та за-

безпечення ефективного зв'язку між ними завдяки використанню електронних комунікацій в режимі on-line. Провідною формою віртуалізації трудової діяльності стала дистанційна зайнятість, масштаби і темпи поширення якої, передусім у розвинених країнах світу, є значними і мають тенденцію до зростання. За наявними оцінками, в європейських країнах частка працівників, що може перебувати у стані дистанційної зайнятості, становить від 10 до 22 % від загальної чисельності зайнятих.

Професіоналізація та саморозвиток працівників являють собою раціональне поєднання фундаментальної та професійної підготовки, постійне самовдосконалення працівника протягом всього його життя.

Професійний розвиток працівників є важливою умовою успішної діяльності будь-якої компанії на сучасному етапі глобального розвитку, коли прискорення науково-технічного прогресу призводить до швидких змін і вимог до професійних знань, умінь і навиків.

Необхідно підкреслити, що сучасне технологічне удосконалення спрямоване на прогресивну зміну характеру, змісту праці та ролі працівника безпосередньо у виробничому процесі. Від професійного розвитку працівників та їх кваліфікації все більш стають залежними продуктивність праці, новітні технологічні досягнення та ресурсозберігаючі технології. Високий рівень кваліфікації працівників дозволяє створити не тільки нове обладнання, а й ефективно його застосовувати та вдосконалювати у процесі виробництва.

Конкуренентоспроможність та інноваційний потенціал країни значною мірою залежать від професійної кваліфікації працівників. Саме професійна освіта є чинником, що здатний створювати стабільний запас кваліфікації працівника та надасть змогу оперативно реагувати на швидкоплинні зміни технологій виробництва. В свою чергу, система професійного розвитку працівників повинна орієнтуватися на забезпечення безперервної освіти, оскільки в сучасних умовах процес морального старіння знань відбувається дуже швидко, особливо в науково-технічних галузях.

Щодо економічної демократизації, то вона являє собою розширення участі висококваліфікованих працівників у прийнятті ключових соціально-економічних рішень і контролі за діями керівництва підприємств та органів місцевої та державної влади.

ВИСНОВКИ

Соціалізація світової економіки безперечно є однією з новітніх ключових тенденцій глобального розвитку і являє собою процес врахування соціальних факторів функціонування глобальної економіки, а саме: збереження умов для існування людства на планеті, усунення наростаючих асиметрій та попередження нових нерівномірностей у розподілі та використанні споживчих благ, розвитку різноманітних здібностей людини, соціальної переорієнтації виробництва та гуманізації трудової діяльності. Необхідно підкреслити, що процеси соціалізації глобальної економіки пов'язані з підвищенням ролі людини, її духовно-моральних якостей і цінностей, здібностей, знань, досвіду у виробництві, які дозволяють їй активізувати свою діяльність та визначити місце в економічній системі.

За таких умов особливого значення набувають імперативи соціалізації глобальної економіки, які генеруються безпосередньо під впливом середовища соціально-

економічного розвитку, що в свою чергу включає три складові: модифікацію умов та мотивацій трудової діяльності, професійний розвиток працівників, відтворення робочої сили.

У свою чергу дослідження взаємодії імперативів та середовища глобального розвитку дозволяє визначити наступні форми соціалізації глобальної економіки: інтелектуалізацію праці, віртуалізацію трудової діяльності, професіоналізацію та саморозвиток працівників, економічну демократизацію.

Література:

1. Большой экономический словарь / Под. ред. А.Н. Азриэлена. — 3-е изд. Стереотип. — Москва: Институт новой экономики, 1998. — 864 с.
2. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія / Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Колот А.М.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — Київ: КНЕУ, 2008.
3. Колот А.М. Соціально — трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія. — Київ: КНЕУ, 2010. — 251 с.
4. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: навчальний посібник. — К., Кондор. — 2003. — 296 с.
5. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: монографія. — К.: КНЕУ, 2008.
6. Сем'ячук П.О. Інтелектуалізація праці у стратегії зростаючої економії від масштабу виробництва / П. Сем'ячук // Світ фінансів. — 2008. — № 3 (16). — С. 37—46.
7. Столярчук Я.М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія. — К.: КНЕУ, 2009. — 302 с.

References:

1. Azryelena, A.N. (1998), Bol'shoj ekonomycheskij slovar' [Large dictionary of Economics], 3rd ed, Stereotyp, Moskow, Russia
2. Luk'ianenko, D.H. Poruchnyk, A.M. and Kolot, A.M. (2008), Hlobal'na ekonomika XXI stolittia: liuds'kyj vymir: monohrafiia [The global economy of the XXI Century: The Human Dimension: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Kolot, A.M. (2010), Sotsial'no-trudova sfera: stan vidnosyn, novi vyklyky, tendentsii rozvytku: monohrafiia [Social — labor issues: state of relations, challenges and trends: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Krushel'nyts'ka, O.V. Mel'nychuk, D.P. (2003), Upravlinnia personalom: Navchal'nyj posibnyk [Human resources management: tutorial], Kondor, Kyiv, Ukraine.
5. Poruchnyk, A.M. (2008), Natsional'nyj interes Ukrainy: ekonomichna samodostatnist' u hlobal'nomu vymiri: monohrafiia [National Interest Ukraine: economic self-sufficiency at a global level: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Sem'ianchuk, P.O. (2008), "Intellectual labor strategy in the growing economies of scale", Svit finansiv, vol. 3 (16), pp. 37—46.
7. Stoliarchuk, Ya.M. (2009), Hlobal'ni asymetrii ekonomichnoho rozvytku: monohrafiia [Global asymmetry of economic development: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2014 р.